

Чабанюк В. Д.,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;

Авраменко О. Л.,

доцент кафедри права і соціально-гуманітарних
дисциплін Черкаського інституту ДВНЗ
«Університет банківської справи»

КВАЛІФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ВИЯВІВ ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

У судовій та слідчій практиці відсутні універсальні підходи щодо ідентифікації таких суспільно небезпечних діянь. Найбільш поширені варіанти кваліфікації таких дій, як умисне вбивство (ст. 115 КК України) та доведення до самогубства (ст. 120 КК України).

Розглянемо найбільш типові ситуації таких протиправних дій та спробуємо дати їм правову оцінку.

До першого варіанту ми відносимо випадки, коли підлітки, що є учасниками таких груп та яким через соціальні мережі або sms-повідомлення було призначено день зведення рахунків з життям, прибували на місце запланованого самогубства, але не змогли його здійснити, і їм «допомагали» це зробити інші люди.

При виявленні таких випадків загибелі неповнолітніх необхідно встановити ознаки вбивства, зокрема виявити ознаки об'єктивної сторони:

1) діяння – посягання на життя іншої особи, спрямоване на порушення функцій чи анатомічної цілісності життєво важливих органів іншої людини;

2) наслідки – біологічна смерть потерпілого;

3) причинний зв'язок між указаним діянням і наслідками. Важливо пам'ятати, що вбивство є закінченим з моменту настання біологічної смерті потерпілого. Суб'єктом вбивства є фізична осудна особа, що досягла 14-річного віку. Суб'єктивна сторона вбивства визначається як умисел. При цьому, для кваліфікації вчиненого як вбивства, вік потерпілих не має значення і може лише свідчити про наявність кваліфікуючої ознаки при вчиненні вбивства малолітньої дитини, тобто особи, яка не досягла 14-річного віку.

Далі розглянемо типовий варіант ситуації при відповідному протиправному впливі на неповнолітнього. Найбільшу складність у слідчих при кримінально-правовій оцінці викликають випадки, коли підліток, втягнутий в діяльність «груп смерті», все ж самостійно вчиняє дії, що призводять його до смерті. Такі дії винних, які спонукають неповнолітнього до самогубства можуть отримувати різну правову оцінку.

Перший варіант – це умисне вбивство, відповідальність за яке передбачене ст. 115 КК України. Для того щоб інкримінувати винному склад вбивства, необхідно довести, що потерпілий не міг усвідомлювати свої дії та

їх наслідки і (або) керувати ними [1, с. 54; 2, с. 54]. Але при цьому слід враховувати вік потерпілого. Таким чином, якщо мова йде про самогубство неповнолітніх осіб, які досягли 14 років, здатних розуміти зміст скоєних дій і ними керувати, то немає підстав вважати вчинене особами, які схилили підлітка до суїциду, вбивством. Такі дії, за наявності відповідних обставин, слід кваліфікувати за ст. 120 КК України.

Інша ситуація, коли потерпілим є малолітня особа. Отже, якщо за висновком експертів, потерпілий, який не досяг 14 років, в силу наявного у нього психічного розладу, який виник у результаті схиляння його до самогубства, не міг розуміти зміст вчинених ним дій і (або) ними керувати, то в цьому випадку також необхідно вести мову про вчинення вбивства і кваліфікувати таке схиляння за ч. 2 ст. 115 КК України [3, с. 279].

Пригадаймо, що самогубство потерпілого є гострою психічною реакцією на психотравмуючу ситуацію. Тому в такій ситуації слідчим слід довести, що винний усвідомлював, що у неповнолітнього потерпілого не було інших варіантів для уникнення самогубства. Слід звернути увагу й на доведення в розглянутих випадках умислу на позбавлення життя неповнолітніх потерпілих, втягнутих в діяльність «груп смерті». Якщо прямий або непрямий умисел не буде встановлено, то кваліфікація доведення або схиляння до самогубства малолітніх за ст. 115 КК України буде взагалі неможлива, оскільки вбивство передбачає тільки умисне вчинення відповідних діянь.

Другий варіант правової оцінки таких дій – це доведення до самогубства відповідальності за яке передбачене ст. 120 КК України.

При кваліфікації доведення до самогубства щодо неповнолітнього (ч. 3 ст. 120 КК України) слід спочатку довести такі альтернативні діяння: жорстоке поводження з особою, шантаж, систематичне приниження людської гідності або систематичний протиправний примус до дій, що суперечать її волі, схиляння до самогубства, а також інші дії, що сприяють вчиненню самогубства.

Стаття 120 КК України може бути застосована лише за умови, що жорстоке поводження з особою, шантаж, примус до протиправних дій або систематичне приниження людської гідності мало наслідком самогубство (позбавлення себе життя) або замах на самогубство (спроба позбавити себе життя). При цьому є необхідним, щоб потерпілий діяв умисно, тобто свідомо бажав позбавити себе життя. Винний при цьому не здійснює жодних дій, які безпосередньо спричиняють смерть потерпілому.

Між передбаченою у ст. 120 КК України поведінкою винного і самогубством або замахом на самогубство потерпілого повинен бути причинний зв'язок.

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення потерпілим дій, безпосередньо спрямованих на свідоме позбавлення себе життя.

Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 120 КК України, на нашу думку, характеризується виною, яка може бути як у формі умислу, так і у формі необережності [2, с. 300]. Окремі науковці

вважають можливим доведення до самогубства лише з непрямим умислом та з необережності [4, с. 11]. Суб'єктом передбаченого ст. 120 КК злочину може бути осудна особа, яка досягла 16-річного віку.

Отже, можемо зробити висновок, що аналіз вказаних ознак об'єктивної сторони доведення до самогубства свідчить про певну їх недосконалість (загальний характер, дублювання за змістом, необґрунтована складність доведення окремих ознак) та необхідність подальшого удосконалення. Також проведене дослідження дозволило визначити правила кваліфікації діянь, пов'язаних з діяльністю «груп смерті» в соціальних інтернет-мережах та мобільних додатків IP телефонії. Для поліпшення правозастосовної практики пропонуємо нову редакцію диспозиції ч. 1 ст. 120 КК України: «1. Доведення особи до самогубства або до замаху на самогубство, що є наслідком жорстокого з нею поводження, шантажу, обману, підбурювання, в тому числі надання допомоги у вчиненні самогубства, втягування у групи в соціальних мережах, ігри, конкурси, квести та інші заходи, кінцевою метою, яких є самогубство або їх імітація».

Список використаних джерел

1. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін. ; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. С. 54.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея ; НАВС. Київ : Юрінком Інтер, 2016. С. 289;
3. Полный курс уголовного права : в 5 т. / [под ред. А. И. Коробеева]. СПб. : Р. Асланова "Юридический центр Пресс", 2008–2008. (Учебники и учебные пособия). Т. II : Преступления против личности. 2008. С. 279.
4. Шестопалова Л. М. Самогубство та доведення до самогубства: заходи протидії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Київ, 2001. 18 с.

Шахун В. І.,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор, академік
НАПрН України

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Глобальні проблеми сутності злочинності та її попередження знайшла своє відображення та розвиток у працях відомих зарубіжних та вітчизняних вчених, які сформували основні кримінологічні теорії та позначили шляхи розвитку кримінологічної науки на тривалий час.